

ANTALYA İLİ MERKEZ İLÇESİNDEKİ SÜT SIĞIRI YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ ÜYESİ OLAN VE OLMAYAN İŞLETMELERDE TOPLUMSAL CİNSİYET ANALİZİ

İlkay KUTLAR^a

Orhan ÖZÇATALBAŞ

Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 07059 Antalya/Türkiye

Kabul Tarihi: 15 Aralık 2008

Özet

Bu çalışmada, Antalya ili Merkez ilçesindeki Süt Sığırcı Yetiştiricileri Birliği üyesi olan ve olmayan işletmeler ele alınmıştır. Bu kapsamda birliğe üye olan ve olmayan işletmelerde aile bireylerinin işletme içinde ve dışındaki faaliyetleri, günlük çalışma süreleri ile işletmedeki kaynakları kullanım hakkı, onları kontrol etme, getirisinden yararlanma durumları ve işletmede kalkınmayı sınırlayıcı faktörler “Toplumsal Cinsiyet Analizine (Gender Analysis)” dayandırılarak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre birliğe üye olan ve olmayan işletmelerdeki aile bireylerinin seçilmiş bazı özellikleri ile birliğe üye olup olmama arasında önemli düzeyde bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet Analizi, Hayvansal Üretim Faaliyeti, Süt Sığırcı Yetiştiriciliği, Tarımsal Yayım.

Gender Analysis of Member and Non-Member Farmers Dairy Cow Breeders Union In Central District of Antalya Province

Abstract

In this research, member of Dairy Cow Breeders Union and non member farms in Antalya province Central district are considered. In farm and out of farm activities of family members, daily working hours, usage rights on farm sources, management of them, deriving income and restrictive factors on development are comparatively determined based on Gender Analysis methodology. Furthermore probable relations between to be member of Union and some selected features of farmers were determined via statistical process.

Key Words: Gender Analysis, Animal Production, Dairy Farming, Agricultural Extension

1. Giriş

Türkiye’de bulunan yaklaşık 3,1 milyon tarım işletmesinin %67,4’ünde bitkisel ve hayvansal üretim faaliyeti birlikte yapılmaktadır. Yalnız hayvansal üretim faaliyetinde bulunan işletme oranı ise %2,4’dür (TÜİK, 2001). Hayvansal üretim değerinin toplam tarımsal üretim içindeki payı %19,4 düzeyindedir (DPT, 2000). Bitkisel ve hayvansal üretim değeri arasındaki oransal fark dikkate alındığında Türkiye’de hayvancılık sektörünün beklenen düzeyde gelişmediği görülmektedir.

Hayvancılık sektörünün beklenen düzeyde gelişmemesinde yerli ırk sığır varlığının kültür ve melez ırka dönüştürülemediği olması ve verimlilik için gerekli olan uygun çevre koşullarının

sağlanamaması, optimum işletme büyüklüğünün olmaması, tarımsal yayım çalışmalarının yetersiz olması, çayır ve meraların korunamaması, yem bitkileri ekiliş alanlarının genişletilememesi, üreticiler arasında örgütlenmenin yaygınlaştırılmaması, hayvansal ürün pazarlarının genişletilememesi, ürün-girdi fiyatlarındaki artışın ürün fiyatları lehine gelişmemesi, işletmelerde kayıt sisteminin ve ekonomik prensiplerin benimsenmemesi gibi halen çözülmeyi bekleyen pek çok sorun etkili olmaktadır. Bu sorunlardan belki de en önemlisi işletmelerin küçük ve dağınık bir yapıya sahip olmalarıdır. Hayvancılık sektöründeki sorunların çözülebilmesi ve işletmelerin rasyonel bir yapıya

^a İletişim: İ. Kutlar, e-Posta: ikutlar@akdeniz.edu.tr

kavuşturulabilmesi için örgütlenme şarttır (Mülayim, 1998). Ancak ülkemizde hayvancılık sektörü yıllarca örgütsüz bir yapı içinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Hayvancılık sektöründeki bu sorunlara çözüm bulmak amacıyla 1989 yılında Türk-İtalyan işbirliği anlaşması çerçevesinde, İzmir ili merkez olmak üzere 9 ilde uygulanan ANAFİ projesine 1995 yılında Antalya ili de dahil edilmiştir. Bu proje ile Türkiye genelinde ulusal soy kütüğü sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca üreticilere işletme ile ilgili döl ve verim kayıtlarını tutma alışkanlığının oluşturulması, ıslah çalışmalarının etkin hale getirilmesi ve süt veriminin yükseltilmesi için eğitim çalışmaları yapılmıştır. Belirtilen bu çalışmalar bir süre Tarım İl Müdürlükleri bünyesinde yürütüldükten sonra Tarım ve Köyşeri Bakanlığı'nın desteği ile 1995 yılında yetiştirici birlikleri kurulmuştur. Bu birliklerden biri de Antalya ilindedir. Birlik ekonomik ve mali bakımdan kendi kendine yeter duruma gelene kadar soykütüğü verim kayıtlarının tutulmasında ve suni tohumlama hizmetlerinin yürütülmesinde Antalya İl Tarım Müdürlüğü araç, alet ekipman ve teknik eleman desteğinden yararlanmıştır (Anonim, 2000a).

Bu çalışmada, Antalya ilinde faaliyet gösteren "Antalya ili Holstein Damızlık Süt Sığırı Yetiştiricileri Birliği" ne üye olup olmama ile seçilmiş bazı özellikler arasındaki olası ilişkiler araştırılmıştır. Bunun için öncelikle işletme ve işletmeciye ait sosyo-ekonomik özellikler üzerinde durulmuştur. Böylece birliğe üye olan işletmeler ile üye olmayan işletmeler arasındaki ilişki ve farklar ortaya konulmuştur. Daha sonra Antalya ili Holstein Damızlık Süt Sığırı Yetiştiricileri Birliği üyesi olan işletmelerle, birliğe üye olmayan işletmelerde aile bireylerinin işletme içinde ve dışındaki faaliyetleri, günlük çalışma süreleri ile işletmedeki kaynakları kullanım hakkı, onları kontrol etme, getirisinden yararlanma durumları ve işletmede kalkınmayı sınırlayıcı faktörler Toplumsal Cinsiyet Analizine (Gender Analysis) dayandırılarak incelenmiştir. Böylece süt sığırı yetiştiriciliğinde kullanılan işgücünün niteliği ortaya

konulmuş ve elde edilen bulgular doğrultusunda yayım stratejileri önerilmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini, "Antalya ili Holstein Damızlık Süt Sığırı Yetiştiricileri Birliği"ne üye olan işletmeler ile birliğe üye olmayan işletmelerden anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmuştur.

Araştırma kapsamında bulunan sekiz köydeki süt sığırı yetiştiricileri birliği üyeleri hakkındaki bilgiler Antalya ili Holstein Damızlık Süt Sığırı Yetiştiricileri Birliği kayıtlarından (Anonim, 2000a), birliğe üye olmayan işletmeler hakkındaki bilgiler ise Antalya Tarım İl Müdürlüğü Hayvan Sağlığı Şubesi kayıtlarından elde edilmiştir (Anonim, 2000b).

2.2. Yöntem

Bu çalışmada, Harvard Üniversitesi (öğretim üyeleri Overholt, Anderson, Cloud ve Austin) tarafından geliştirilen, Harvard (Analitik) Yöntemine göre Toplumsal Cinsiyet Analizi (An Analytical Framework for Gender Analysis) uygulanmıştır (Overholt vd. 1985; FAO, 1992). Bu yöntem üç unsurdan oluşmaktadır. Bunlar; 1.Faaliyetler profili, 2.Kaynaklar-faydalar profili ve 3.Kalkınmayı sınırlayıcı faktörler profilidir.

Bu yöntem ile tarım işletmelerinde çalışan aile bireylerinden kadınların ve erkeklerin işletme içindeki faaliyetleri sistematik olarak ortaya konulmaktadır. Böylece işletmedeki aile bireylerinin nerede, ne zaman, hangi işi yaptığı tespit edilmekte, buradan elde edilen bulgular doğrultusunda da bireylerin ihtiyaçlarına cevap verecek tarımsal yayım çalışmaları programlanmaktadır. Ayrıca işletmenin sahip olduğu kaynakların kullanım hakkının kime ait olduğu ve kimlerin faydalandığı, işletmenin kalkınmasını sınırlayıcı faktörlerin neler olduğu tespit edilmektedir.

Araştırmada birliğe üye olan işletmeler için tam sayım uygulanmış ve 26 işletme sahibine anket yapılmıştır. Birliğe

üye olmayan işletmelerin örnek hacmi ise tabakalı tesadüfi örnekleme (Güneş ve Arıkan, 1985) yöntemi ile Neyman Eşitliği kullanılarak hesaplanmıştır (Yamane, 2001). Örnek hacminin hesaplanmasında hata payı ortalama sağmal inek sayısının %5'i kabul edilmiş ve %95 güvenirlilik sınırları içinde çalışılmıştır. Buna göre Birliğe üye olmayan işletmeler için örnek hacmi 58 işletme olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmanın iki amacı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi aile genişliği, işletme büyüklüğü, yem bitkileri ekiliş alanı, büyükbaş hayvan varlığı gibi seçilmiş bazı özellikler bakımından birliğe üye olan ve olmayan işletmeleri karşılaştırmaktır. Diğer amacı ise birliğe üye olan ve olmayan işletmelerdeki aile bireylerini (kadınlar ve erkekler) Toplumsal Cinsiyet Analizinin unsurlarına göre karşılaştırmaktır. Bu nedenle incelenen işletmeler, işletme büyüklüklerine göre değil, birliğe üye olan ve olmayan işletmeler şeklinde gruplandırılmıştır. Çizelgeler oluşturulurken birliğe üye olan işletmelerdeki kadınlar ve erkekler ile birliğe üye olmayan işletmelerdeki kadınlar ve erkekler karşılaştırılacak şekilde gruplandırma yapılmıştır.

Anket uygulaması işletmecilerin evinde ya da avlusunda yapılmış, anket soruları işletmedeki kadınlara ve erkeklerle tek tek yöneltilmiştir.

Anket çalışması sonucunda 26 adet birliğe üye olan ve 58 adet birliğe üye olmayan toplam 84 adet süt sığırcı yetiştiricisi işletmeden elde edilen veriler, "SPSS 9.0 for Windows" istatistik paket programında değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre aile bireylerinin seçilmiş bazı özellikleri ile birliğe üye olup olmama arasındaki olası istatistiksel ilişki ki-kare testi ile saptanmıştır. (Yoğurtçugil, 1978). Ancak beklenen frekansın 5'den küçük olduğu durumlarda hücreleri birleştirme yoluna gidilmiştir. Ayrıca serbestlik derecesinin 1 olduğu 2x2 ki-kare tablolarında Yates düzeltmesi uygulanmıştır. Ki-kare testinin uygulanmadığı durumlarda ise, oransal değerlerden hareketle oranlar arasındaki farkın önemli olup olmadığı Z dağılımından

(Oranlar Arası Farka Ait Hipotez Kontrolleri) yararlanılarak test edilmiştir (Kesici ve Kocabaş, 1998). Sosyal bilimlerde alanındaki çalışmalarda genellikle önem seviyesinin 0,05 alınması nedeniyle çalışmada bu değer alınmıştır (Tatlidil ve Aksoy, 1980).

3. Bulgular

3.1. Sosyo-Ekonomik Özellikler

Kırsal aile anne, baba, zaman zaman ev işleri ya da tarımsal faaliyetlere katılan çocuklar ve birinci dereceden yakın akrabadan oluşan bir grup olarak tanımlanmıştır (Earhart vd., 1994). Bu çalışmada ise aile bireylerinden sadece kadın (evin hanımı) ve erkek (işletmeci aile reisi) ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

İncelenen işletmelerde işletmeye ve işletmeciye ait sosyo-ekonomik özellikler çizelge 1'de verilmiştir. Buna göre birliğe üye olan işletmeciler 46,7, birliğe üye olmayan işletmeciler ise 44,7 yaşındadır. Ayrıca genel olarak işletmecilerin ortalama süt sığırcı yetiştiriciliği deneyim süresi 21,5 yıldır. Bu değer birliğe üye olan işletmeciler için 17,4 yıl, birliğe üye olmayan işletmeciler için ise 23,4 yıldır. Yapılan ki-kare testi ile süt sığırcı yetiştiriciliği deneyimi açısından birliğe üye olan işletmeler ve birliğe üye olmayan işletmeler arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre birliğe üye olmayan işletmecilerin birliğe üye olanlara göre süt sığırcı yetiştiriciliğinde daha deneyimli olduğu söylenebilir.

İncelenen işletmelerde ortalama aile genişliği 4,9 kişi olup bu nüfusun %51,0'ünü kadınlar, %49,0'unu ise erkekler oluşturmaktadır. İncelenen işletmeler aile genişlik gruplarına göre çekirdek aile (1-4 kişi) ve geniş aile (5 kişi ve üzeri) olarak ayrılmış; aile genişliği açısından birliğe üye olan ve birliğe üye olmayan işletmeler arasında ilişki olmadığı ki-kare testi ile saptanmıştır.

İncelenen işletmelerde birliğe üye olan işletmelerde süt sığırcı yetiştiriciliğinde

Çizelge 1. İşletme ve İşletmeciye Ait Sosyo-Ekonomik Özellikler

Özellikler	İşletmeler		Ortalama	Ki-Kare Hesap Değeri	Sonuç
	Üye Olan	Üye Olmayan			
İşletmecinin Ortalama Yaşı (Yıl)	46,7	44,7	45,3	-	-
Aile Genişliği (Kişi)	4,9	4,9	4,9	0,000	İlişki yok
Ailedeki Kadın Sayısı (Kişi)	2,6	2,5	2,5	0,000	İlişki yok
Ailedeki Erkek Sayısı (Kişi)	2,4	2,4	2,4	0,000	İlişki yok
Süt Sığırı Yetiştiriciliği Deneyim Süresi (Yıl)	17,4	23,4	21,5	6,595	İlişkili
Süt Sığırı Yetiştiriciliğinde Ailede Çalışan Kadın Sayısı (Kişi)	1,7	2,1	1,9	6,485	İlişkili
Süt Sığırı Yetiştiriciliğinde Ailede Çalışan Erkek Sayısı (Kişi)	1,5	1,6	1,6	5,879	İlişkili
Süt Sığırı Yetiştiriciliğinde Ailede Çalışan Toplam Birey Sayısı (Kişi)	3,2	3,6	3,5	-	-
Toplam Arazi Varlığı (da)	93,5	51,9	64,8	-	-
Yem Bitkileri Ekiliş Alanı (da)	21,5	11,7	14,7	-	-
Büyükbaş Hayvan Varlığı (Baş)	18,7	12,2	14,2	-	-

ailede çalışan aktif işgücü kapsamında ve yaşında olan ortalama birey sayısı 3,2 kişi; birliğe üye olmayan işletmelerde 3,6 kişi ve işletmeler ortalaması ise 3,5 kişi olarak bulunmuştur. Toplam işgücü kullanımının %55,1'ini kadınlar, % 44,9'unu ise erkekler oluşturmaktadır. Ayrıca toplam aile işgücü potansiyelinin %76,4'ünün kullanıldığı, %23,6'lık kısmının ise değerlendirilmediği tespit edilmiştir.

Araştırmada birliğe üye olan işletmelerin, birliğe üye olmayan işletmelere göre daha fazla büyükbaş hayvana sahip olduğu bu nedenle de sahip oldukları arazilerinin büyük bir bölümünü yem bitkileri ekimine ayırdıkları saptanmıştır. Birliğe üye olan işletmeler ortalama 93,5 da, birliğe üye olmayan işletmeler ise 51,9 da araziye sahiptir. Elde edilen bulgulara göre birliğe üye olan işletmeler hem hayvan sayısı hem de arazi genişliği bakımından büyük işletmelerdir. Ayrıca hayvansal üretim faaliyetinde bulunan işletmelerde, işletme arazisinin ne kadarının yem bitkilerine ayrıldığı son derece önemlidir. Bu nedenle araştırmada işletmelerin ekiliş alanı bakımından arazilerinin ne kadarını yem bitkilerine ayırdığı incelenmiştir. Buna göre birliğe üye olan işletmecilerin arazilerinin yaklaşık %22,0'sine, birliğe üye olmayan işletmecilerin ise arazilerinin yaklaşık %12,0'sine yem bitkileri ekildiği tespit edilmiştir. Bu durum birliğe üye olan işletmecilerin, birliğe üye olmayan işletmecilere göre işletmelerinde yem

bitkileri ekimine daha fazla önem verdiklerini göstermektedir. işletmelerde alet makina kullanım durumuna göre birliğe üye olan işletmelerin %80,8'inde, birliğe üye olmayan işletmelerin ise % 69,0'unda süt sağım makinası vardır. Ayrıca birliğe üye olan işletmelerin %84,6'sında, birliğe üye olmayan işletmelerin ise %94,8'inde yayık makinası bulunmaktadır. Türkiye Damızlık Süt Sığırı Yetiştiricileri Merkez Birliğine bağlı birliklere üye olan işletmelerin bazı özelliklerinin araştırıldığı bir çalışmada ise birliğe üye olan işletmelerin %94,0'ünde süt sağım makinası olduğu belirlenmiştir (Kumlu, 2000).

İncelenen işletmelerde erkeklerin %74,4'ü ilkökul, %13,4'ü ortaokul, %6,1'i lise mezunu ve %1,2'si yüksekokul mezunudur. Kadınların ise %61,9'u ilkökul, %22,8'i okur yazar değil, %14,3'ü okur yazar ve %1,2'si lise mezunudur (Çizelge 2). Çizelge 2'de eğitim durumu resmi eğitim almamış (okuryazar değil, okuryazar) ve resmi eğitim almış (ilkokul, ortaokul, lise ve yüksekokul) olarak iki gruba ayrılmıştır. Buna göre oranlar arasındaki farklar ile z dağılımından yararlanılarak yapılan istatistik test sonucuna göre erkeklerin ve kadınların resmi eğitim alıp almaması ile birliğe üye olma ve olmama arasındaki fark önemsiz bulunmuştur. Diğer bir ifade ile birliğe üye olan ve birliğe üye olmayan işletmelerde erkeklerin ve kadınların eğitim düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir.

Çizelge 2. Eğitim Durumu (%)

Eğitim Durumu	Üye olan				Üye olmayan				Toplam			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuryazar değil	5	19,2	-	-	14	24,1	-	-	19	22,8	-	-
Okuryazar	4	25,4	1	3,8	8	13,8	3	5,4	12	14,3	4	4,9
İlkokul	16	61,6	20	77,0	36	62,1	41	73,2	52	61,9	61	74,4
Ortaokul	-	-	2	7,7	-	-	9	16,0	-	-	11	13,4
Lise	1	3,8	2	7,7	-	-	3	5,4	1	1,2	5	6,1
Yüksekokul	-	-	1	3,8	-	-	-	-	-	-	1	1,2
Toplam	26	100,0	26	100,0	58	100,0	56	100,0	84	100,0	82	100,0

Kadın için; $z = 0,29$ $z_{0,95} = 1,96$ Sonuç: İlişki yok
 Erkek için; $z = 0,29$ $z_{0,95} = 1,96$ Sonuç: İlişkili

Yapılan araştırmalar, tarım sektöründe faaliyette bulunan üreticilerin okuma yazma düzeyinin diğer sektörlerde faaliyette bulunanlara göre daha düşük olduğunu göstermektedir (Özçatalbaş ve Gürgen, 1998). Ayrıca kırsal alan kadınlarının okuma yazma oranının erkeklere göre daha düşük olduğu da bilinen bir gerçektir. 2006 yılı verilerine göre kırsal alanda yaşayan kadınların %21,5'i herhangi bir öğrenim kurumundan mezun değildir, %37,2'si ilkokul, %7,4'ü ortaokul ve dengi, %10,6'sı lise ve dengi ve %3,9 u yüksekokul veya fakülte mezunudur (TÜİK, 2006). Elde edilen bu veriler kırsal alanda yaşayan ve tarımsal faaliyetlerde bulunan kadınların eğitim olanaklarından erkekler kadar yararlanması gerektiğini göstermektedir. Çünkü kırsal alanda yaşayan kadınların eğitim düzeyi artırılmadığı sürece tarım sektöründeki gelişmeler sınırlı kalacaktır.

3.2. Toplumsal Cinsiyet Analizi

Toplumsal Cinsiyet Analizi olarak da tanımlanan Gender Analizi, toplumsal cinsiyet rollerinin sürdürülmesinde ya da değişmesinde etkili faktörleri, kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel rol farklılıklarını ortaya koymaktadır (Anonim, 1994; FAO, 1992).

Araştırmada, toplumsal cinsiyete göre işgücüne katılım kim? nerede? ne zaman? ve hangi kaynaklarla ne yapar? Sorularına cevap aranmış ve zaman-kaynak yönetiminin yapısı ortaya konulmuştur. Böylece işletmedeki kadın ve erkeğin faaliyet profili (günlük çalışma süreleri), Toplumsal Cinsiyet Analizine dayandırılarak tespit edilmiştir.

3.2.1. Faaliyetler Profili

Son yıllarda hemen hemen her toplumda, toplumsal cinsiyete göre işgücüne katılım değişime uğramıştır. Eskiden tarım işletmelerinde erkekler toprak hazırlığı, ilaçlama, gübreleme, hasat ve pazarlama gibi faaliyetlerden, kadınlar ise diğer tarımsal faaliyetlerden ve ev işlerinden sorumluydu. Bugün ise kadınlar sebze ve meyve pazarlamasında mahalli olarak yer alırken, hayvanların ve hayvansal ürünlerin pazarlamasında toplumsal cinsiyete göre işgücüne katılımında belirgin bir farklılık gözlenmektedir. Besi ve kasaplık hayvanların pazarlanması erkekler tarafından, kümes hayvanı ürünleri ve işlenmiş süt ürünleri küçük çaplı pazarlarda kadınlar tarafından yapılmaktadır (Rad, 1999).

Araştırmada birliğe üye olan işletmelerde kadın günde yaklaşık 7,9 saat, erkek 7,3 saat; birliğe üye olmayan işletmelerde kadın günde 9,4 saat, erkek ise 8,6 saat çalışmaktadır (Çizelge 3). Çeşitli bölgelerde yapılan araştırma sonuçlarına göre kadınların günlük çalışma süresi 7,5-9,5 saat olduğu belirlenmiştir (Soysal, 1998). Antalya ilinde örtü altı sebze üretiminde kadınların görev ve rollerinin araştırıldığı çalışmada kadınların günde ortalama 8,9 saat çalıştığı tespit edilmiştir (Özkan ve ark.,2000). Elde edilen bulgular kırsal alanda yaşayan kadınların, erkekler kadar hatta bazı üretim faaliyetlerinde daha da fazla çalıştıklarını, bunun yanında ev işlerini de aksatmadan yaptıklarını göstermektedir.

Birliğe üye olan işletmelerde kadının günlük çalışma saatinin %52,6'sını üretim

ve pazarlama, %34,3'ünü ev işleri, %13,1'ini ise işletme dışı ücretli çalışma, çocuk bakımı ve diğer işlerin aldığı, erkeğin günlük çalışma saatinin ise %71,4'ünü üretim ve pazarlama, %21,9'unu işletme dışı ücretli çalışma, % 6,7'sini ev işleri, çocuk bakımı ve diğer işlerin aldığı saptanmıştır. Birliğe üye olmayan işletmelerde kadının günlük çalışma saatinin %62,0'sini üretim ve pazarlama, %27,4'ünü ev işleri, %10,6'sını işletme dışı ücretli çalışma, çocuk bakımı ve diğer işlerin aldığı, erkeğin günlük çalışma saatinin %75,2'sini üretim ve pazarlama, %19,0'unu işletme dışı ücretli çalışma, % 5,8'ini ev işleri, çocuk bakımı ve diğer işlerin aldığı belirlenmiştir (Çizelge 3). İzmir yöresinde yapılan bir çalışmada kadınların ev temizliğine günde 1,1 saat, çamaşır yıkamaya yaklaşık 1,0 saat ve yemek pişirmeye 0,8 saat zaman ayırdıkları saptanmıştır (Soysal, 1998).

Birliğe üye olan işletmelerde kadın büyükbaş hayvancılık faaliyetine günde 2,1 saat, erkek 2,2 saat; birliğe üye olmayan işletmelerde ise kadın 2,4 saat, erkek 2,4 saat zaman ayırmaktadırlar. Yani birliğe üye olmayan işletmelerde kadın ve erkek büyükbaş hayvancılık faaliyetine, birliğe üye olan işletmelerdeki kadın ve erkeğe göre daha fazla zaman ayırmaktadırlar. Çünkü birliğe üye olan işletmelerde aile işgücü dışında yabancı işgücü de kullanılmaktadır. Bu nedenle de birliğe üye olan işletmelerde kadın ve erkek büyükbaş hayvancılık faaliyetine daha az katılmaktadırlar. Adana ve İçel illeri dağ köylerinde yapılan bir araştırmada, kadınların tarımsal üretim faaliyetlerinden bitkisel üretim faaliyetine günde ortalama 4,9 saat, hayvansal üretim faaliyetine ise 1,7 saat zaman ayırdıkları tespit edilmiştir (Kantar, 1996).

Birliğe üye olan işletmelerde kadın büyükbaş hayvancılık faaliyetinde zamanının % 40,5'ini yemleme, %34,9'unu sağım, erkek ise %52,5'ini ahır temizliği ve %30,8'ini yemleme işine ayırmaktadır. Birliğe üye olmayan işletmelerde ise kadın zamanının %39,1'ini yemleme, % 33,2'sini sağım, erkek ise %47,5'ini ahır temizliği ve %36,4'ünü yemleme işine ayırmaktadır (Çizelge 3). TYUAP II Projesinin uygulandığı Tokat, Nevşehir ve İçel illerinde, projenin kırsal kesim kadını

üzerindeki etkisini ölçmek üzere yapılan bir araştırmada kadınların %52,5'sinin, erkeklerin %11,0'inin, ailedeki diğer bireylerin %8,0'inin hayvancılık faaliyetinde çalıştığı belirlenmiştir (Anonim, 2000a). Elde edilen bulgular işletmedeki büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvanlarının bakımının genel olarak kadın tarafından yapıldığını göstermiştir

Birliğe üye olan işletmelerde kadın ev işlerine günde 2,7, birliğe üye olmayan işletmelerde ise kadın 2,6 saat zaman ayırmaktadırlar. Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada kadınların ev işlerine günde 6,3-7,5 saat (Yıldırak, 1992), Antalya ilinde yapılan bir çalışmada 5.2 saat (Özçatalbaş ve Özkan, 2003), Afrika ve Asya ülkelerini kapsayan bir başka çalışmada ise 4,9-5,5 saat zaman ayırdıkları belirlenmiştir (Moore, 1974).

İncelenen işletmelerden elde edilen bulgulara göre birliğe üye olan ve olmayan işletmelerde kadın bitkisel üretim (sebze ve diğer bitkisel üretim) faaliyeti yanında süt sığırı yetiştiriciliğinde de (büyükbaş hayvancılık) erkek kadar, hatta bazı işlerde (yemleme, süt sağım gibi) daha fazla çalışmaktadır. Ancak süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda erkek kadar uzman bilgi kaynaklarından yararlanamadıkları tespit edilmiştir. Bu yüzden aile bireylerinin süt sığırı yetiştiriciliğine katılım düzeyleri dikkate alınarak kadınlara ve erkeklere yönelik farklı zaman, yer ve konularda veya kadın ve erkeğin birlikte katılabilecekleri tarımsal yayım çalışmaları düzenlenmelidir.

3.2.2. Kaynaklar-Faydalar Profili

Tarım işletmelerinin sahip olduğu arazi, üretim faaliyetinde kullanılan modern teknoloji (yayık makinası, mikser gibi) ve geleneksel teknoloji araçları (elle sağım, elek, tuluk gibi), büyükbaş hayvan varlığı ve diğer unsurlar kaynaklar-faydalar profilini oluşturmaktadır. Ancak işletmedeki kaynakların sahibi olmak, bu kaynakların kontrolünü elinde bulundurmak ya da getirisinden tek başına yararlanmak anlamına gelmemektedir. Bazen tersi de olabilmekte, aile bireyleri sahip olmadıkları kaynakları kontrol etme yetkisini elinde bulundurabilmektedir (FAO, 1992).

Çizelge 3. Aile Bireylerinin Günlük Çalışma Süreleri (Saat/Gün)

Faaliyetler	Üye olan		Üye olmayan	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
A. Üretim ve Pazarlama	4,14	5,24	5,84	6,47
1. Sebze üretimi	0,56	0,61	1,48	1,32
2. Diğer bitkisel üretim	1,00	2,00	1,01	2,31
3. Hayvancılık	2,44	2,48	2,55	2,46
3.1. Büyükbaş (Süt Sığırtı Yetiştiriciliği)	2,13	2,21	2,35	2,42
-Yemleme	0,87	0,68	0,92	0,88
-Sağım	0,75	-	0,78	-
-Su verme	0,28	0,32	0,55	0,34
-Temizlik	0,17	1,16	0,09	1,15
-Merada kalma	0,06	0,05	0,01	0,05
3.2. Küçükbaş	0,25	0,19	0,14	0,02
3.3. Kümes Hayvanları	0,06	0,08	0,06	0,02
4. Süt ürünleri işleme (satış için)	-	-	0,04	-
5. Süt ürünleri pazarlama (ürün satışı)	-	-	0,06	0,01
6. Sebze pazarlama (ürün satışı)	0,03	0,15	0,35	0,37
7. El sanatları üretimi	0,11	-	0,35	-
B. Ücretli Çalışma (işletme dışı)				
Tarımsal Faaliyet	0,02	0,02	0,01	0,01
Tarım Dışı Faaliyet	-	1,59	-	1,62
C. Ev İşleri	2,70	0,06	2,58	0,05
1. Yemek pişirme	1,75	0,06	1,73	0,04
2. Temizlik	0,77	-	0,67	0,01
3. Çamaşır yıkama	0,18	-	0,18	-
D. Çocuk Bakımı	0,85	0,35	0,83	0,34
E. Diğer İşler	0,16	0,08	0,16	0,11
1. İmece	0,04	0,03	0,03	0,03
2. Gıda depolama/işleme (evde tüket.)	0,06	-	0,05	-
3. Bina bakım ve onarımı	0,06	0,05	0,08	0,08
Toplam Çalışma Saati	7,87	7,34	9,42	8,60

Araştırmada işletmedeki aile bireylerinden kadın ve erkeğin işletmede bulunan kaynakların sahibi olma, bu kaynakları kontrol etme ve getirisinden yararlanma durumu incelenmiştir. Ancak yüzde hesaplamalar yapılırken her bir kaynak için ayrı ayrı soru sorulmuş buna göre oranlama yapılmıştır. Örneğin kadınların her birine “işletmenizde ekip diktiğiniz arazinin mülkiyetine sahip misiniz?” diye sorulmuş. Kadınların bu soruya verdikleri evet /hayır cevapları kendi içinde oranlanmıştır. Bu nedenle de kadınların ya da erkeklerin sorulara verdikleri yanıtlar sadece kendi içinde yüze tamamlanabilmektedir.

İncelenen işletmelerde birliğe üye olan işletmelerde kadınların %42,3’ü işletmenin ekip diktiği arazinin mülkiyet sahibi konumundadır, ancak %3,8’i bu kaynakları kontrol edebilmekte, tamamı ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır.

Aynı şekilde kadınların %96,2’si aile işgücünü kullanım hakkına sahiptir, %36,8’i bu kaynakları kontrol edebilmekte, %88,5’i ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır. Kadınların %76,9’u işletmede bulunan büyükbaş hayvanların sahibi konumundadır, %15,4’ü bu kaynakları kontrol edebilmekte, tamamı ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır.

Birliğe üye olmayan işletmelerde kadınların %32,8’i işletmenin ekip diktiği arazinin mülkiyet sahibi konumundadır, ancak %5,2’si bu kaynakları kontrol edebilmekte, tamamı ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır. Aynı şekilde kadınların tamamı aile işgücünü kullanım hakkına sahiptir, %15,5’i bu kaynakları kontrol edebilmekte, tamamı ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır. Kadınların %94,8’i işletmede bulunan büyükbaş hayvanların sahibidir, %48,3’ü bu

kaynakları kontrol edebilmekte, tamamı ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır. Elde edilen bulgular kadınların işletmede bulunan kaynakların büyük çoğunluğuna sahip olduğunu, ancak iş bu kaynakları kontrol etmeye gelince çok fazla yetkili olmadıklarını göstermiştir.

Birliğe üye olan işletmelerde erkeklerin % 88,5'i işletmede ekip dikilen arazinin mülkiyetine sahiptir, tamamı ise bu kaynakları hem kontrol edebilmekte, hem de bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır. Aynı şekilde erkeklerin tamamı aile işgücünü kullanım hakkına sahiptir, %96,2'si bu kaynakları kontrol edebilmekte, tamamı ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır. Ayrıca erkeklerin tamamı işletmedeki büyükbaş hayvan varlığının sahibidir, %88,5'i bu kaynakları kontrol edebilmekte, tamamı ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır. Birliğe üye olmayan işletmelerde erkeklerin %80,4'ü işletmede ekip dikilen arazinin mülkiyetine sahiptir, %87,5'i bu kaynakları kontrol edebilmekte, tamamı ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır. Aynı şekilde erkeklerin tamamı aile işgücünü kullanım hakkına sahiptir, %91,1'i bu kaynakları kontrol edebilmekte, tamamı ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır. Ayrıca erkeklerin %94,6'sı işletmedeki büyükbaş hayvan varlığının sahibidir ve %82,1'i bu kaynakları kontrol edebilmekte, tamamı ise bu kaynakların getirisinden yararlanmaktadır.

İncelenen işletmelerden elde edilen bulgulara göre kadınların işletmede bulunan geleneksel teknoloji araçlarından, erkeklere oranla daha fazla yararlandıkları belirlenmiştir. Birliğe üye olan işletmelerde erkeklerin, kadınlara oranla modern teknoloji araçlarından daha fazla yararlanmalarına rağmen, birliğe üye olmayan işletmelerde kadınların modern ve geleneksel teknoloji araçlarından erkeklere göre daha fazla yararlandığı saptanmıştır. Bunun yanında incelenen işletmelerde aile bireylerinin yaklaşık tamamının işletmenin sahip olduğu tarım arazisi, aile işgücü ve büyükbaş hayvan varlığının getirisinden yararlandığı görülmüştür. Bu kapsamda aile bireylerinin sahip oldukları kaynaklar, bu

kaynakları kontrol etme ve getirisinden yararlanma durumu dikkate alınarak tarımsal yayım hizmetleri sunulmalıdır.

3.3.3.Kalkınmayı Sınırlayıcı Faktörler Profili

Bu bölümde aile bireylerinin kendi gelir düzeylerinin artmasını, dolayısıyla kalkınma ve refah düzeyinin artmasını (daha iyi bir yaşam düzeyine ulaşılmasını) engelleyen ve sınırlayan faktörler saptanmıştır. Bu faktörler ekonomik, sosyal, kurumsal ve bunlar dışında kalan diğer faktörler olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır. Buna göre incelenen işletmelerde birliğe üye olan işletmelerde kadınlara "size göre ailenizin gelir seviyesinin artmasını, kalkınmanızı sınırlayan faktörler nelerdir" diye sorulmuş, deneklerin %31,6'sı ekonomik, %23,7'si sosyal, %23,7'si diğer ve %21,0'i ise kurumsal olduğunu belirtmişlerdir. Aynı soru erkeklere sorulduğunda deneklerin %27,1'i kurumsal, %26,0'sı diğer, %25,0'i ekonomik ve %21,9'u sosyal olduğunu ifade etmişlerdir. Birliğe üye olmayan işletmelerde ise kadınlara göre kalkınmayı sınırlayıcı faktörlerin %32,4'ünün ekonomik, %25,6'sının sosyal, %22,2'sinin kurumsal ve %19,8'inin diğer nedenler olduğu, erkeklere göre ise %25,5'inin ekonomik, %25,5'inin kurumsal, %24,5'inin sosyal ve %24,5'inin diğer nedenlerden olduğu belirlenmiştir.

Antalya ilinde yapılan bir çalışmada, kadınlara göre kalkınmayı sınırlayıcı faktörlerin %21,0'inin ekonomik, %35,0'inin sosyal, %39,0'unun kurumsal ve %5,0'inin çevresel; erkeklere göre ise %44,0'ünün ekonomik, %15,0'inin sosyal, %29,0'unun kurumsal ve %12,0'sinin çevresel olduğu saptanmıştır (Özkan, 2000). Elde edilen bulgulara göre uygulanması düşünülen tarımsal yayım çalışmalarında kadınların ve erkeklerin beklentilerine, ihtiyaçlarına cevap verebilecek konulara ağırlık verilmelidir. Bu kapsamda yetişkin eğitiminde kadınlara öncelik verilmeli ve kadınların tarımsal faaliyetlerde kendilerini yeterli görmedikleri konularda kurslar açılmalı ve bu kurslara kadınların katılımı sağlanmalıdır.

4.Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada Antalya ili Holstein Damızlık Süt Sığırları Yetiştiricileri Birliğine üye olan işletmeler ile birliğe üye olmayan işletmelerdeki aile bireyleri çeşitli özellikler bakımından karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Antalya ili Holstein Damızlık Süt Sığırları Yetiştiricileri Birliğine üye olma ile olmama arasında önemli düzeyde bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada, kadınların işletmedeki konumu Toplumsal Cinsiyet Analizine (Gender Analysis) dayandırılarak ortaya konulmuştur. Buna göre birliğe üye olan işletmelerde kadınların günde ortalama 7,9 saat, erkeklerin ise 7,3 saat, birliğe üye olmayan işletmede kadınların 9,4 saat, erkeklerin 8,6 saat çalıştığı tespit edilmiştir. Ayrıca kadınların, erkekler kadar bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetine katıldığı ve önemli roller üstlendiği belirlenmiştir.

Ancak Türkiye’de yapılan tarımsal yayım çalışmalarında hedef kitle ya sadece erkekler olarak ya da cinsiyet farkı gözlemlenmeden belirlenmektedir. Ayrıca çoğu tarımsal yayım çalışmaları kadınların bulunmadığı alan ve mekanlarda (köy kahveleri gibi) düzenlendiği için kadınlar böyle ortamlara isteselerde kırsal alan yapısı gereği girememektedir (Özbay,1995). Bunun için tarımsal yayım çalışmaları, kadını yayımın ana ekseninde yer alacak şekilde planlamalı, (Özçatalbaş,2001) tarımsal yayım çalışmalarında kadınlar göz ardı edilmemelidir. Böylece tarımsal üretimde erkekler kadar çalışan kadınların teknik bilgi eksikliği giderilebilir ve kadınların özgüveni artırılabilir.

Sonuç olarak, tarımsal yayım çalışmaları Toplumsal Cinsiyet Analizinden elde edilen bulgular doğrultusunda kadınlar ve erkekler için ayrı veya birlikte düşünülerek planlanmalıdır. Ayrıca kadınların bilinen rolleri dışında (ev işleri, çocuk bakımı vb), tarımsal faaliyetlere katılım ve rolleri dikkate alınarak ve üretici kimliklerinin geliştirilmesine yönelik olarak tarımsal yayım programlarının uygulanması yerinde olacaktır. Bununla ilgili olarak kadınların da erkekler kadar kamu ve özel

sektörde çalışan teknik elamanlardan, bilgi kaynağı olarak yararlanabilmesi için gerekli koşulların oluşturulması üzerinde durulmalıdır.

Kaynaklar

- Anonim. 1994. Egypt Women, Agriculture And Rural Development. National Sectoral Report On Women Agriculture And Rural Development, Pp.265, Egypt.
- Anonim. 2000a. Antalya İli Holstein Damızlık Süt Sığırları Yetiştiricileri Birliği Kayıtları, Antalya.
- Anonim.2000b. Antalya Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, Antalya
- DPT, 2000. Bölgesel Gelişme Raporu, Ekonomik Gelişmeler, Tarımsal Üretim Değerleri. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara. (Http://Www.Dpt.Gov.Tr/Bgyu/Bgr/Eg/Tarim.Htm)
- Earthart, C.C., Weber, M.J. And Mccray, J.W. 1994. Life Cycle Differences In Housing Perspective Of Rural Households. Home Economics Research Journal, 2 (3): 309-323.
- FAO, 1992. Women In Agricultural Development, No:7, The Fao Gender Analysis Training Programme For Professional Staff, Rome.
- Güneş, T. ve Arıkan, R. 1985. Tarım Ekonomisi İstatistiği, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 924, Ofset Basım Ders Kitabı: 8, S.328, Ankara.
- Kantar, M. 1996. Adana Ve İçel İli Dağ Köylerinde Yaşayan Kırsal Kadınların Toplumsal Yaşamdaki Roller ve Bu Rollerle İlgili Geleceğe Yönelik Beklentileri. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Kod No: 1051, Adana.
- Kesici, T. Ve Kocabaş, Z. 1998. Biyoistatistik. Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayın No: 79, S.182-185, Ankara.
- Kumlu, S. 2000. Hayvancılık Örgütleri. Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği Yayınları, Yayın No: 2, S.45, Ankara.
- Moore, M.P. 1974. Some Economic Aspect Of Women’s Work And Status In The Rural Areas Of Africa And Asia, Institute Of Development Studies At The University Of Sussex Brighton, Ids Discussion Paper No:43, England.
- Mülayim, Z.G. 1998. Atatürk’ten Bugüne Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Overholt, C., Anderson, M.B., Cloud, K. And Austin, J.E. 1985. Gender Roles In Development Projects A Case Book. Kumarian Press, Usa.
- Özbay, L., 1995. Ankara İli Elmadağ İlçesi Köylerinde Yaşayan Kadınların Tarımsal Faaliyetlere Katılım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniv. Fen Bilimleri Enst. Basılmaması Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Özçatalbaş, O. Ve Gürgen, Y. 1998. Tarımsal Yayım ve Haberleşme. Baki Kitap Ve Yayınevi, Adana.
- Özçatalbaş, O., 2001. Adana İlinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri Farklı İki Köyünde Kadınların

Antalya İli Merkez İlçesindeki Süt Sığırı Yetiştiricileri Birliği Üyesi Olan Ve Olmayan İşletmelerde Toplumsal Cinsiyet Analizi

- Tarımsal Faaliyetlere Katılımı Ve Yayımdan Yararlanma Olanakları. Tarımsal Yayım Ve Haberleşme. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 79-88, Antalya.
- Özçatalbaş, O., Özkan, B., 2003. The Role Of Women In Agriculture And Rural Development In Turkey, *Ajws Vol 9 (4)*: 114-125.
- Özkan, B. 2000. Development Constraints Analysis For Gender Growing Greenhouse Vegetables In Antalya, Turkey. *Proceedings Of The Xivth International Symposium On Horticultural Economics, Acta Horticulturae 536*, Pp.411-418, Guernsey, U.K.
- Özkan, B., Ediz, D., Ceyhan, V. and Goldey, P. 2000. Women's Role In The Vegetable Farming Systems In Antalya, Turkey: A Gender Analysis Of Labour Participation And Decision-Making In The Agricultural Sector. *Proceedings Of The Xivth International Symposium On Horticultural Economics, Acta Horticulturae (536)*, P:419-438, Guernsey, U.K.
- Rad, S. 1999. Çiftçi Kadınlarımızın Durumu. *Çiftçi Ve Köy Dünyası Dergisi*, Sayı:178, Ekim, S.23, Ankara.
- Soysal, M. 1998. Köy Sosyolojisi. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Ders Notları, Adana (64s).
- Tatlıdil, H. Ve Aksoy, S. 1980. Konya Ve Ereğli Köy Kooperatiflerinin Yapılması Ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Doktora Tez Özetleri. Cilt:1, S.1243-1257, Ankara.
- TÜİK, 2001. 2001 Tarım Sayımı. İstatistiksel Tablolar. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. (<http://www.tuik.gov.tr>)
- TÜİK, 2006. Eğitim İstatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu. (<http://www.tuik.gov.tr>)
- Yamane, T. 2001. Temel Örneklem Yöntemleri. (Çev: Esin, A., Aydın, C., Bakır, M.A., Gürbüzsel, E.). Literatür Yayınları: 53. S.509, İstanbul.
- Yıldırak N. 1992. Köy Kadınlarının Sosyo Ekonomik Ve Kültürel Konumları. Friedrich Ebert Vakfı, S.27, İstanbul.
- Yoğurtçugil, M.K. 1978. Ki-Kare Üzerine Bir Deneme. İ.Ü. Yayın No:2502, İktisat Fakültesi No:425, Servet Matbaası, Servet Arkadaş, S.135, İstanbul.